VI. KISIM - PART VI

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ DESTEKLİ EĞİTİM – ÖĞRETİM

INFORMATION TECHNOLOGIES SUPPORTED EDUCATION - TEACHING

35. BÖLÜM / CHAPTER 35

DİJİTAL ÖYKÜ ANLATICILIĞI: TIP SİMGESİNİN ÖYKÜSELLİĞİ

DIGITAL STORYTELLING: THE NARRATIVE OF MEDICAL SYMBOL

Nebahat AKGÜN ÇOMAK*, Sevinç GÜLSEÇEN**

* Doç. Dr., Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri, İstanbul, Türkiye
E-mail: ncomak@gsu.edu.tr

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Enformatik Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: gulsecen@istanbul.edu.tr

DOI: 10.26650/B/ET07.2021.003.35

ÖZ

Öykü ve öykü anlatıcılığı, insanlığın var oluşu ile birlikte başlayıp günümüze kadar gelmiştir. Öykü ya da öykü anlatıcılığı bilgiyi en iyi anlatma ve belleğe yerleştirme aracı olmuştur. Bu bağlamda, günümüzün dijital dünyasında, öykünün yerini bilgi almıştır. Öyküler, dijital ortamların ve uygulamaların yoğunluğu ile birlikte değer kaybetmiş ve aynı zamanda bireysel-toplumsal-kültürel bellek anlamlarını yitirmeye başlamıştır. Bilgi ne kadar öykünün yerine geçse de öykü ve öykü anlatıcılığı varlığını korumuştur ve korumaya devam edecektir. Öykü anlatıcılığındaki yaşamın ortak paydadaki deneyimlenmesi, dijitalin ortam ve uygulamaların deneyimlenmesine evrilmiştir. Deneyimler ve kazanımlar farklı anlamlara bürünmeye başlarken, öykü yeniden dijital dünyanın odak noktasına yerleşmiştir. Aynı zamanda, öykü anlatımı, etkileyici ve kurgulanmış yapısı ile bireyleri, grupları, toplumları daha da içine çekmeyi başarmıştır. Böylece, öykü ve öykü anlatıcılığı aracılığı ile yüz yüze gelişen bellek ve hatıra yeniden değer kazanmış, toplumsal hafıza ya da kolektif bilinç olarak özelliğini ve biricikliğini her zaman korumuştur. Öykü anlatıcılığından yazınsal-sözsözsel dijital öykü anlatımına geçişte kullanılan yazı, ses, grafik, resim, müzik, çizgi, renk, devinim, görüntü en önemli aktarma araçları olmuştur; diğer bir söyleyişle, dijital uygulamaların kullanım alanına dönüşmüşlerdir. Tıp simgesinin öyküsellğinde, asaya sarılmış tek ya da çift yılanı (yılan kanatlı ya da kanatsız olabilir) görmekteyiz. Tıp simgesini oluşturan bu simgeler, tıbbın gelişiminde, eski çağlardan itibaren, toplumsal koşullara bağlı kalarak, günümüze kadar gelmiştir ve aynı anlamda, bilgiselliğini ve öyküsellliğini korumuştur. Asaya sarılmış yılan, her zaman sağlığın ve hastalığın bilgi simgesi olmuştur. Bu bölümde, tıp simgesi bağlamında ele aldığımız tıp simgeleri, anlamlarını geçmişe yaslamışlar; gizemlerini, sırlarını, öyküselliklerini, tarafımızdan oluşturulan “9-Simgebilimsel İletişim Yöntemi” aracılığıyla çözümlenmeye ve tıp simgesinin gizli anlamlarındaki öyküsellliği okunmaya ve çözülmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öykü anlatıcılığı, dijital öykü anlatıcılığı, tıp simgesi, yılanı sarılmış asa, 9-Simgebilimsel İletişim Yöntemi

ABSTRACT

Story and storytelling are still present today since the existence of humanity. Therefore, story or storytelling has been the best tool for telling and storing information in memory. In this context, in today's digital world, information has been replaced by the story. Stories have lost value with the density of digital environments and applications. At the same time, individual–social–cultural memory has started to lose their meaning. Story and storytelling will preserve its value and existence no matter how much information replaces the story. However, the common denominator of life in storytelling has evolved into the experience of digital environment and practices. Although experiences and gains began to take on different meanings, the story has once again become the focus of the digital world. At the same time, it has succeeded in attracting individuals, groups, and societies with its impressive and fictional structures of storytelling. Thus, the memory is developed face to face through story, and storytelling has regained value. It has always preserved its character and uniqueness as social memory or collective consciousness. Text, sound, graphics, pictures, music, lines, colors, motion, and images have become the most important transfer tools that are used in the transition from storytelling to literary–verbal digital storytelling. In other words, they have found their digital applications. Therefore, information can be transferred to people all over the world through digital stories, and information data will be shared instantly and maybe consumed. In this context, no matter how much information replaces stories, story and storytelling have turned into digital storytelling in the world. This section explores the medical symbols and its shortcomings.

Keywords: Storytelling, digital storytelling, medical symbols, caduceus, 9-symbolic communication method

1. Öykü Anlatıcılığı

Günümüzde, dijital uygulama ve ortamların yükselişi ile birlikte yeni deneyimler, kazanımlar, bellek ya da kolektif bellek, anılar, yaşanmışlıklar anlamlarını yitirmeye başlamıştır. Dolayısıyla bir öykü ya da öyküyü anlatanlar da modern yaşamla birlikte yitirilmiştir. Öykü anlatıcılığının uzun bir geçmişi vardır; bir taraftan ilkel kavimlere kadar gitmekte, diğer taraftan ise insanlığın var oluşu ile günümüze kadar gelmektedir. Öykü, kadim kültürlerden itibaren bilgiyi ve iletişimi en iyi anlatma biçimidir. Günümüzde öykünün yerini bilgi almıştır. Öyküler, artık teknolojik iletişim araçları ile anlatılmakta ve bilgi olarak sunulmaktadır.

Dünyadaki ve çevremizdeki öyküler bilginin “işine yaramaktadır”. Bilgi de postmodern yaşamda elde edildiği anda değer kazanmakta; ne var ki, başka bir bilginin hemen devreye girmesiyle değerini kaybetmektedir. Böylece değerli bir bilgi karşısında eksik bilgi ya da atık bilgi yerine geçebilmektedir. Dolayısıyla, yığınlarca bilgi anında tüketilmekte ve geriye kalan atık bilgiler “çöpten kule”lere dönüşmektedir. Kadim kültürlerden Babil’de insanlar “öykü”yü ya da “bilgi”yi göklere çıkaracak bir kule yapmaya karar (Çomak.1995:31) verirler. Buradaki insanlar arasında, sevgi, paylaşım, doğruluk, gerçeklik, birliktelik, dostluk iletişim ve dil birbirine karışmamıştır; öyküler değerlerini yitirmemiştir ve yaşamın odak noktasını oluşturmuştur. Öyküler aynı zamanda, birlikteliğin ve ortak yaşamların deneyimlenmesidir. Gün-

müzde teknolojilerin yükselişiyle öyküler yerini bilgilere bırakmış ve atık bilgiler neredeyse göklere yükselen kule gibi yığinsal çöplüğe ulaşmıştır. Çöplüğün içerisindeki atık bilgilerin doğruluğu ve anındalığı sorgulanır olmuştur. Bir başka söyleyişle, yığınlara ulaşan bilgileri kullananlar, ayırtırmak ve sınıflandırmak zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda, bilgi kulelerine dönüşen çöpleri ayıklayan, sınıflandıran, yeniden üreten bilgi tüketicileri çoğalmıştır. Dolayısıyla, “bilgi” ne kadar “öykü” nün yerine geçse de öykü anlatıcılığından hiçbir zaman vazgeçilemeyecektir. Öykü anlatıcılığı, insanın “sonu görünmeyen” uğraşısı olma özelliğini her zaman koruyacaktır; başlangıçta da günümüzün dijital ortamında da bir öykünüz varsa, siz de varsınız.

2. Öykü Anlatıcılığı ve Simgeler

Öykü ya da öykü anlatıcılığında yüz yüze gelişen bellek ve hatıra tekrar önem kazanmaktadır ve geçmişten günümüze kolektif bilinç ya da toplumsal hafıza olarak kalacaktır. Diğer taraftan, öyküler ya da öykü anlatma biçimi en etkili iletişim aracıdır. Öykü anlatıcısı ile öykü tüketicileri arasında kurulan bağ ve ilettiği mesaj daha kalıcı ve bağlamına oturmaktadır. Yazınsal ya da sözsel öykü anlatıcılığının, dijital öykü anlatımına geçişte; resim, yazı, çizgi, sayı, ses, grafik, renk, görüntü, devinim, müzik kullanım alanına dönüşecektir ve dijital öykülerle dünyanın her yerindeki bireylere ulaşılabilir, bilgiler, veriler, ileti anında paylaşılabilecektir. Dijital öyküler herkesin ortak paydasında buluşacak ve öykülerin iletilerini anında paylaşacaktır. Bu bağlamda ele alacağımız simgeler öykülerin ve öykü anlatıcılığın en önemli anlam birimlerini oluşturur. Simgeler aynı zamanda, bir iletişim aracıdır ve her simge kendi kültürünün yüklediği anlamı taşır, öbür kültürle de yeniden biçimlenerek ve kadim kültürlerdeki anlamlarını koruyarak ya da muhafaza ederek geleceğe iletir.

İletişim metinlerinde konu ve anlam, simgelerin çözümlenmesiyle ortaya konulmaktadır. Bir diğer açıdan bakacak olursak, simgeler kendi başlarına bir anlam ifade edemeyebilir ya da anlamsız görünebilir ve sosyal yaşamın içerisinde kültürle göre kurulan bağlantı sonucu yeniden anlam ve biçim kazanır. Simgeler, anlamlarını geçmişe yaslayarak günümüze değin korumuştur ve kuşaktan kuşağa sonsuza dek aktaracaktır.

3. Tıp Simgesi ve Tıp Simgesinin Öyküsellliği

3.1. Tıp Simgesi

Diller, inançlar, yaşam biçimleri farklı olsa da simgelerin dili ortaktır. Simgeler de dil gibi bir iletişim aracıdır ve her simge kendi topluluğunun iletmek istediği anlamları yüklenir ve iletir. Çulha (2011)’nın belirttiğine göre, simgeler ve simgeleme süreçlerinin simgeleme

ile birlikte iletişimde nasıl bir rol aldığı ile ilgilenen bilim dalına Göstergebilim (*Semiotics*, Semiyotik) adı verilir. Görsel bir simgenin/göstergenin belirteçleri olarak gerçek bir nesne ya da olay, grafik, afiş, resim, desen, fotoğraf, bulut, duman ya da simgeler olabilir ve bunların hepsi de görsel bir simgeyi oluşturur. Simgelerin temel amacı, insanın insanla ve insanın doğayla yani kısaca insanın her türlü iletişimini yerine getirmeye çalışmaktır (Gülseçen ve Demirkol, 2019).

Bu bölümde, “Tıp Simgesinin Öyküsellliği”nde çözümleme alanına alınan “yılan,” “asa”, “ölümsüzlük otu”, “kanatlar” “kâse” gibi tıp simgesini oluşturan simgeleri, tarafımızdan önerilen “9-Simgebilimsel İletişim Yöntemi” (9-SİY) ile çözümleme ve simgelerin örtük okumaları yapılacaktır.

Simge çözümlemesi bir yolculuktur ve bu yolculuk, geçmişteki gizemsel-düşsel iletişimsel dünyaların keşfidir. Aynı zamanda da simgelerin değerlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Simgeler içeriksellik, biçimsellik ve simgebilimsellik bağlamında koşutlanmakta, karşıtlanmakta, keşşmekte ve birbirleriyle döngüsel, iç içe geçerek birbirlerine bağlanmaktadır. Diğer taraftan, birbirlerine bağlanarak bir bütüncü oluşturmakla kalmayıp, simgebilimsel anlamlarını geçmişten günümüze taşıyabilmektedir. Simgebilimsel bağlamda simgeler, tek tek ele alınarak yorumlanacaktır. Kadim kültürlerle kadar giderek, her bir simgenin simgebilimsel anlamlarını günümüze kadar getirmeye çalışacağız. Seçim alanına aldığımız tıp simgeleri dokuz düzeye ayrıştırılmıştır. Bundan dolayı, tıp simgelerinin çözümlemesinde “derin yapılar” ve “yüzey yapılar” önemlidir. Tıp simgelerinin yüzeysel yapısının çözümlenmesi kadar etkili olan derin yapıların çözümlenmesidir. Tıp simgelerinin derin ve örtük yapılarının yüzeye çıkartılması gerekmektedir. Derin yapılar toplumsal bilinç ve kolektif hafızaya gönderme yapmaktadırlar. Bir başka söyleyişle, tıp simgelerinde yer alan yılan, asa, ölümsüzlük otu, kâse gibi simgelerin gömülü, diplerde olan değerlerinin ve anlamlarının ortaya çıkarılmasıdır. Oysa derin yapılar, başlangıçtan Paganlara, kadim kültürlerle, evrensel mitolojiye kadar gerilere gitmektedir. İnsanlık tarihinin var olduğu günden günümüze kadar bütün simgeler aynı anlatım ve anlam biçiminde öyküselleştirilmiş, söylemselleştirilmiş ve görselin de en güzel aktarım ve anlatım aracı olmuştur. Bu anlatılarda, tıp simgelerinin, derin yapılarını taşıyan ve değer katan anlamıyla da bağıntılıdır. Böylece, tıp simgeleri derin yapılarıdaki anlatıları ya da öyküsellikleri, kendi içlerindeki bağıntılarının anlamları ve ilişkileri yeniden üretilir ve yeniden anlam kazanır. Bir başka deyişle, simgebilimsel çözümlemelerde anlam taşıyan derin ve yüzeysel yapılarına girerek, geleneksel yapıların ve anlamların değişmeyen özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Bu doğrultuda, “9-SİY” nin düzeylerine aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Bitkisel Simgeler (ölümsüzlük otu, asa, değnek, sopa/ağaç)
2. Doğasal/Taşsal Simgeler (taş kâse, taş havan)
3. Geometrik Simgeler (daire/çember, döngüsellik, Dünya, kendi kuyruğunu ağzına almış yılanın döngüsellığı)
4. Hayvansal Simgeler (Yılan, Puhu Kuşu Kanatları)
5. Mekânsal Simgeler (cennet, cehennem, şifahane, hastane)
6. Mistik Kahramansal Simgeler (Âdem ve Havva, Gılgamış, Lokman Hekim, Hermes, Asklepios, Hipokrat, kanatlar, melek)
7. Nesnesel Simgeler (kâse, havan, asa, değnek, sopa, reçete)
8. Renksel Simgeler (Yeşil/ölümsüzlük otunun rengi)
9. Sayısal Simgeler (1 yılan, 2 yılan)

Görüldüğü gibi dokuz düzey, birleştirilerek tek bir düzey içerisinde simgesel okuma yapılacaktır. Tıp simgesinin öyküsellığı, başlangıçtan günümüz teknolojilerine kadar, öykü anlatıcılığı (story telling) bilginin yerini alsalar da, dijital dünyanın merkezine yerleşerek, Dijital Öykü Anlatıcılığı (Digital Story Telling)’na evrilmişlerdir.

3.2. Tıp Simgesinin Öyküsellığı

Tıp simgesinin öyküsellğinde kullanacağımız 9-SİY ile dokuz ayrı düzey doğrultusunda değil, dokuz düzeyi birleştirerek tek düzey içerisinde, derin ve örtük yapılarındaki değerlerini ve anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışacağız. Bu bağlamda, tıp simgesinin derin yapılarındaki öyküsellikleri ve kendi içlerindeki bağıntılarının ve aynı zamanda da yüzey yapılarındaki öyküselliklerinin de örtük okumaları yapılacaktır. Tıp simgesinin öyküsellığı dendiğinde karşımıza asaya sarılmış yılan çıkmaktadır. Bu doğrultuda, “yılan” ve “asa” söylencesi ya da simgeleri, tıbbın gelişiminde, eski çağlardan bu yana toplumsal koşullara bağlı kalmış, dinsel, dilsel, kültürel olgularla; inanışlar, gizemcilik, yorumbilim ve içgüdüler sağlık bilimlerinin gelişmesinde etkili olmuştur. Yılan simgesi, “yaşamın ve ölümün gizi” anlamındadır ya da öyle yorumlanabilir ve hastalık, kötülük ve ceza anlamlarını da taşımaktadır. Ayrıca gücü, kudreti, koruyuculuğu, önemi ve ileri görüşlülüğü simgelemektedir. Yılanın yaşaması, insan ömrünü uzatmak için bir simge sayılmıştır. Bütün kültürlerde ve mitlerde “kendi kuyruğunu ağzına almış dev yılan” simgesi yeniden doğuşu, bilinçaltını, doğanın gücünü, sezgiyi ve sonsuzluğu simgelemektedir. Aynı zamanda, dev yılanlar, her kültürde ve mitlerde önemli bir simge olmuştur ve “doğum-ölüm-yeniden doğuş” u simgelemektedir. Bir başka söyleyişle,

yılan yeniden doğuşun sırrını bilen hayvan olarak görülmektedir. Yılan, aldığı besini bütün olarak yutmaktadır ve aldığı bu besini uzun süre midesinde saklamaktadır; bu durum “ana karnını-rahimi” (Akgün.2020) simgelemektedir. Yılan, kutsal kitaplarda kötülüğün simgesidir ve şeytanın bir biçimidir ya da şeytanın işbirlikçisidir. Denilebilir ki, yılan tıbbın simgesi olduğu gibi, yaratıcılığın da simgesi olarak gösterilmektedir. Burada sadece asaya sarılmış yılan simgesinin öyküsünü anlatmakla ve örtük yapılarını çözümlemekle kalınmayacak, asaya sarılmış yılan simgesinin bütüncü oluşturduğu diğer simgelerle (yılan, asa, değnek, sopa, ağaç, Âdem-Havva, Lokman Hekim, kâse, havan, tas, ölümsüzlük otu, Hermes, Asklepios, Puhu kuşu, kanatlar, melek, daire, yeşil renk-1, sayısı-2, reçete) birlikte ele alınacaktır. Tıp simgesinde yer alan simgeleri birbirleri ile bağlantılı ve döngüsel örtük okumalarının anlamlarını ve değerlerini, derin yapılardan yüzey yapılara çıkarılmaya çalışılacaktır.

Ülkemizin en güzide ve en eski tıp fakültesi olan İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesinin, birbirine dolanmış iki yilandan oluşan amblemi, 1937 yılında Ordinaryüs Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver tarafından, Sultan I. Alaaddin Keykubad’ın Atabeyi Lala Cemaleddin Ferruh’un 1235 yılında Çankırı’da yaptırdığı Dârüşşifâsı’nın girişindeki duvarda bulunan çift yılan-ejderha motifinden esinlenerek çizilmiş (Şekil 1) ve daha sonra kurulan tıp fakültelerinin çoğu da bu çizimden yararlanarak kendilerine benzer amblemler oluşturmuşlardır (Güner vd., 2019). Tıp dünyasında kabul görüp benimsenen bu simge, tıbbın ikonik simgesi olmuştur.

Şekil 1. a. Çankırı Atabey Cemaleddin Ferruh Darüşşifası (M.S. 1235) Taş Mescid girişinde bulunan birbirine dolanmış iki yılan motifini rölyefi ve şematize edilmiş resmi. **b.** Ülkemizin ilk tıp fakültesi olan İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nin amblemi (Güner vd., 2019)

Selçuklular Dönemi'nden kalma bu çok önemli yapıdaki kabartma üzerinde bulunan gövdeleri birbirine dolanmış iki yılan motifini (www.cankiri.ktb.gov.tr.Erişim Tarihi:15 Haziran 2020) tıp simgesinin öyküselliklerinin en güzel örneğidir ve Dünya Sağlık Örgütü (World Health

Organization – WHO) de bu simgeyi kabul etmiştir. Böylece, Prof.Dr. S. Ünver’in aracılığıyla, tıbbın tek yılanlı simgesi iki yılanlı simge olarak değiştirilmiş ve benimsenmiştir. Günümüzde bu simge (asaya sarılmış tek yılan ya da çift yılan olarak) tıp fakülteleri, eczacılık fakülteleri, diş hekimliği fakülteleri, veterinerlik fakülteleri ile Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü gibi özel ya da kamu sağlık kurum ve kuruluşlarının amblem ya da logolarında kullanılır olmuştur.

3.2.1. “9-SİY”, “Bitkisel-Doğasal/Taşsal-Geometrik-Hayvansal-Mekânsal-Mistik Kahramansal-Nesneler-Renksel-Sayısal” Simgeler

Türk kültüründe bütün ağaçlar ve bitkiler kutsaldır ve mistik varlıklardır, ayrıca ağaçlar ve bitkiler bir kültürdür. Bütün kültürlerde ağaç, kökleri ile yerin altına, dalları ile göklere uzanmaktadır ve ağaç hem yer altını hem de yer üstünü simgelemektedir. Bu bağlamda, öncelikle ele alacağımız “asa” ya da “değnek-sopa” ağaçtan yapılmaktadır. Bir başka söyleyişle, asa bir ağaç dalından ya da gövdesinden oluşmuştur. Asa, bütün kültürlerde görülmektedir ve bağlamı ağaç olduğu için bir kültür, bir kutsaldır ya da ağaç yaşamın ve başlangıcın kendisidir.

Mistik kahramansal simgeler arasında yer alan ilk insanlar (Hz.Âdem ve Hz.Havva), peygamberler (Hz. Musa), krallar, kral peygamberler (Hz. Davud, Hz.Süleyman) evliyalar, dervişler, masal kahramanları (Türk Masalı, Keloğlan, Binbir Gece Masalları, Grimm Masalları (Çomak, 2005; Onaran, 2012;Grimm.2003)) efsanevi kahramanlar ve, destan kahramanlarının ellerinde mutlaka bir asa bulunmaktadır. Mistik kahramansal simgeler ellerinde bulundurdıkları asa ile doğru yolu gösterirler ve geleceği işaret ederler; Hz. Musa’da olduğu gibi denizi ikiye ayırıp yol açarlar ya da susayan kavmi için (taş/topraktan) su çıkartırlar. Aynı biçimde, Bakara Sûresi’nin, 60. ayetinde “Musa, kavmi için su aramıştı, o zaman Biz, O’na ‘Asa’nı taş vurun’ demiştik. Musa, asasını taş vurunca on iki pınar fışkırmıştı. Musa’nın kavmi on iki pınardan sularını içtiler.” Aynı zamanda, Hz. Musa’nın asası, yere atılınca bir yılan ya da ejderhaya dönüşerek, Firavun’un, büyücülerin ve insanların gözlerini büyüleyiverdi ve sırrı kimse çözemedi ve diğer bir surede de “Musa, asasını fırlatınca, anında apaçık bir ejderha oluverdi.” (Araf Sûresi, 107. Ayet) ve aynı Sûrenin, 109 Ayetinde ise “Firavun’un kavminin ünlü büyücülerini dediler ki ‘Musa, gerçekten bilgin bir büyücüdür.’ Bununla birlikte, Firavun’un kavmindeki önemli büyücüler, Hz.Musa’nın kendilerinden daha üstün, bilgin bir büyücü olduğuna inandılar ve hayret içerisinde kaldılar. Dolayısıyla da, Araf Sûresi’nin, 115. Ayetinde, Firavun’un büyücülerini Hz.Musa’ya dediler ki “Önce sen mi atarsın biz mi” Hz. Musa, Firavun’un büyücülerine önce siz (asayı) atın dedi ve “Asalarını atıverince, insanların gözlerini büyüleyiverdiler, onları dehşete düşürdüler. Ortaya büyük bir sihir çıkıverdi.” (Araf Sûresi,116. Ayet) ve Hz. Musa, kendi asasını fırlattı “Biz de Musa’ya ‘Asanı fırlatıver diye

vahyettik’ Musa, asasını fırlattı ve diğer büyücülerin sihirlerini yutuverdi.” (Araf Sûresi, 117. ayet). Bu bağlamda, asa Kitab-ı Mukaddes’te “değnek” olarak geçmektedir “Rab, Musa’ya şöyle dedi: değneğini al, sen ve kardeşin Harun cemaati toplayın ve onların gözü önünde kayaya, suyunu versin diye söyleyin ve kayadan onlara su çıkaracaksınız.” (Sayılar.Bap.20:161) aynı zamanda , Hz. Musa elini kaldırdı “Kayaya değneği ile iki kere vurdu ve bol su çıktı, cemaat ve onların hayvanları içtiler.” (Kitab-ı Mukaddes.Sayılar.Rab.20:161). Evrensel simgeler arasında en önemli bir ağaç simgesi de “elma ağacı”dır. Elma ağacı hem mistik hem de Cennetteki yasak meyvenin ağacıdır. Ağaç, bütün kültürlerde gücü temsil etmektedir. Kökleri ile sağlamlığı, dalları ile göklere ulaşmayı ve sonsuzluğu simgelemektedir. Diğer bir taraftan da, yaprakları ile geleceği, var olmayı, sürekliliği, devamlılığı simgelemektedir. Elma ağacı ve elma, Cennette Âdem ve Havva’nın yememeleri gereken yasak meyvedir. Bundan dolayı, Âdem ve Havva’nın, Cennetten önceki masumiyetlerini de simgelemektedir (Demir-Çomak,2015:119). Bu bağlamda bakacak olursak, elma ağacı ya da elma doğurganlığın simgesidir. Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan Manas Destanı, elma ağacı ve elma ile ilgili, sırlarla örülü bilgileri vermektedir. Kırgız Türkleri’nin Manas Destanı’nda, Cakıp Han’ın çocuğu olmaz, eşine (Manas’ın Annesi) “Elma ağacının altına git ve dua et, geceyi orada geçir.” (Ögel.2006:506) diyerek temenni de bulunur. Görülmektedir ki elma ağacı ya da elma kutsanmakta ve doğurganlığı (İnan.1976:146) simgelediği için de mistik sayılmaktadır. Böylece, kutsanan elma ya da yasak meyvenin ismi Kur’an-ı Kerimde, Allah tarafından açık bir şekilde bildirilmemiştir. Bazı yorumculara göre bu meyve; buğday, üzüm veya incir olabilir. Bizim yorumumuza göre burada söz konusu olan, elma olduğudur. Kutsal kitap Kur’an-Kerim’de yer alan, Taha Sûresi’nin, 21. Ayetinde şu şekilde geçmektedir: “Bunun üzerine (Âdem ve Havva) ikisi de o ağacın (yasak ağaç) meyvesinden yediler.” (Taha Sûresi:20-21. Âyetler). Kur’an-Kerim’de, Bakara Suresi’nin 35. Âyetinde “Dedik ki: “Ey Âdem, Sen ve eşin Cennete yerleşin, dilediğiniz gibi yiyin, o ağaca yaklaşmayın” sözleri yer almaktadır. Kutsal Kitap, Kur’an-ı Kerim’in, Araf Sûresi’nin, 22. Âyetinde “Ağaçtan tattıklarında, onlara avret yerleri göründü. Cennet yapraklarından avret yerlerini örtmeye başladılar.” (Kur’ân-ı Kerim’de, “Onlara Cennet’te bir meyve vardır, isteyecekleri her şey onlarındır.” (Yasin Sûresi. 57. Âyet). Kur’an’da, Tanrı’nın sözlerine yeniden bakacak olursak, Âdem’in elma ağacına yaklaştığı “Âdem’e, bu ağaçtan yeme diye emrettik ve O bunu unuttu ve yasak elmayı yedi.” (Taha Suresi, 115. Âyet).

Türk kültüründe, en önemli hikâyeler olarak ele alabileceğimiz Dede Korkut Hikâyeleri’nde de “ağaç” simgesi değerlidir ve kutsaldır. Burada ağaç kültürüne çok önem verilir ve ağacın gökyüzüne ulaşan dalları ve yerin derinliklerine uzanan uçsuz bucaksız kökleriyle ondan

kutsal bir varlık olarak söz edilmektedir. On iki hikâyeden biri olan, Salur Kazan'ın "Evinin Yağmalanması Hikâyesi"nde ağaç övülmekte ve kutsanmaktadır. Diğer taraftan, İslami simgelere de yer verilmiştir ve burada ele alınan sözler şöyledir: "Ağaç ağaç der isem sana üzülme ağaç, Mekke ve Medine'nin kapısı ağaç, Musa Kelimin اساسı ağaç, büyük büyük suların köprüsü ağaç, kara kara denizlerin gemisi ağaç, erlerin şahı Ali'nin Düldülünün eyeri ağaç, Zülfikârın kabzası ağaç, Şah Hasan ile Hüseyin'in beşiği ağaç, ister erkek olsun kadın olsun korkusu ağaç, başına doğru bakarsam başsız ağaç, dibine doğru bakar olsam başsız ağaç." (Ergin,2009:50). Hikâyenin sonunda, Dede Korkut dua eder; "yerli kara dağların yıkılmasın, gölgeli koca ağacın kesilmesin, aksakallı babanın ve ak bürçekli ananın yeri Cennet olsun." (Ergin,2009:89). Evrensel yaratılış destanları arasında yer alan, Altay Yaratılış Destanı'nda ağaç ile ilgili bilgileri görmektediriz, günlerden bir gün Tanrı, baktı bir ağaç gördü ve ağaç göklere uzanıyordu "Garip bir ağaç idi, dalsız budaksız idi, Tanrı bunu görünce kendine şöyle dedi, 'Çıplak kalmış bir ağaç, böyle dalsız budaksız. Zevk vermiyor gözlere, görünüşü pek tatsız.' Tanrı buyurdu, 'Bitsin dokuz dalı.'" (Ögel,1989:453) ağaçtan hemen dokuz dal çıktı ve ardından da dokuz dalın dokuz budağı çıktı. Tanrı tekrar emir verdi ve dokuz daldan soylar türesin dedi "Dokuz kişi kılınsın, dokuz dalın kökünden, dokuz oymak türesin, dokuz kişi özünden." (Ögel,1989:453).

Mistik ve simgesel ağaçlar arasında incir ağacı ve zeytin ağacı da önemli bir yere sahiptir ve , bu ağaçlar da kutsaldır. İncir ağacı ve incir yaprağı, Pagan dinlerinde ve dört ilahi (ya da Kutsal Kitaplı) dinde önemli bir yere sahiptir. İncir, zeytin ve üzüm, göçebelik yaşamdan yerleşik düzene geçişin simgesidir. Kur'an-ı Kerim'de incir adına bir sûre bulunmaktadır - 95. Sûresi olan Tin Sûresi. Tin (ya da İncir) Sûresi'nin, 1.- 4. Âyetlerinde incire yemin edilmektedir: "Yemin olsun o incire ve o zeytine ve o Sina Dağı'na ve bu güvenli belde Mekke'ye, biz insanı en güzel bir biçimde yarattık." (Kur'an-Kerim). Kutsal Kitaptaki anlatıya göre; Âdem ve Havva Cennet'te iken her şeye sahiplermiş ve hiçbir şeye ihtiyaçları yokmuş. Yaratıcı onları nurdan yapılmış elbiseler ile giydirmiş. Hz. Âdem ve Hz. Havva yasak meyveyi yedikten sonra ya da Cennetten kovulduktan sonra, kendilerine bakarlar ki çıplaktırlar; vücutları değişmeye başlar ve ilk günah ortaya çıkmıştır. Yasak meyve olan elmanın ısırılması, Âdem ve Havva'ya bilginin kapılarını açmıştır. Kur'an-Kerim'in Taha Sûresi'nin 120-122. Âyetlerinde, "Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi. 'Ey Âdem, sana ebedilik ağacını ve yok olmayan bir saltanat göstereyim mi?'. Âdem ve Havva o yasak ağacın meyvesinden yediler, ayıp yerleri kendilerine göründü ve Cennet yaprağından üzerlerini örtmeye çalıştılar. Onlar (Âdem ve Havva) Allah'a isyan ettiler ve yollarını şaşırdılar" (Kur'an-ı Kerim). Cennette elmayı ısırmadan önce, günahı işlemeyen önce, çıplaklıklarının farkında değillerdir.

Çünkü günahsızdırlar. Âdem ve Havva, çıplak olduklarını fark edince, utanmaya başlarlar ve giyinmek ya da örtünmek için bütün ağaçlara giderler. Âdem ve Havva, tek tek bütün ağaçlardan yaprak isterler, günah işledikleri ya da yasak meyveyi yedikleri için, hiçbir ağaç yaprağını vermez. Sadece, incir ağacı, Âdem ve Havva'ya, ayıp yerlerini örtmesi için yapraklarını vermeyi kabul eder. İncir ağacı, yapraklarını günahkârlara verdiği için Tanrı tarafından lanetlenir ve çiçeğin açmadan meyve vermesi söylenilir. Bundan dolayı İncir ağacı, Âdem'e üç incir yaprağı, Havva'ya da beş incir yaprağı verir. Günümüzde de kefenlemede, kadınlar için beş parça kefen bezi, erkekler üç parça kefen bezi kullanılmaktadır (Akgün, 2020). Tarihte Kerbela olarak bildiğimiz, Muharrem ayının onuncu gününde, Hüseyin'in ölümündeki yas gününde, içinde 12 adet yiyecek olan aşura ya da aşure yiyeceği yapılmaktadır. Bu yiyeceğin içinde bulunan 12 adet yiyecekten bir tanesi de incirdir. Günümüzde bu yiyeceğe aşure tatlısı denmektedir. Buradaki 12 sayısı, Ali'den Mehdi'ye uzanan 12 imamdan gelmekte ve 12 adet yiyecek de 12 imamı (Akgün,2020) simgelemektedir.

Kutsal Kitaplardan, Kitabı Mukaddes'in, Tesniye "Musa'nın Beşinci Kitabı" Bab 8'de incir ağacından şöyle söz edilmektedir: "Rab seni iyi diyara, akar vadiler, derelerde ve tepelerde çıkan pınarlar ve kaynaklar diyarına, buğday ve arpa, asma, incir, nar diyarına, zeytinyağı ve bal diyarına götürüyor (Kitabı Mukaddes, 2000:192). Sözler devam etmektedir ve Kitabı Mukaddes'in, Hâkimler Bab 9'da da incir ağacından söz edilmektedir "Vaktiyle, ağaçlar kendilerine kral mesh etmek için gittiler ve zeytin ağacına dediler: Bize kral ol. Zeytin ağacı onlara dedi ki 'Allah'ın ve insanın elde ettikleri yağımı bırakayım da ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim' (Kitabı Mukaddes,2000:258). Ağaçlar, Kral olmak istemeyen, zeytin ağacından sonra incir ağacına gittiler ve 'bize kral ol' dediler. İncir ağacı, 'tatlılığımı ve iyi meyvemi bırakayım da ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim' diye cevap verdi. Ağaçlar, incir ağacından da olumsuz cevap aldıktan sonra, üzüm asmasına gittiler ve aynı teklifte bulundular. Asma da ağaçlara aynı cevabı verdi. Bütün ağaçlar, karaçalıya gittiler ve 'sen bize krallık et' dediler. Karaçalı ağaçlara 'Beni kendinize kral olarak mesh ederseniz, gelin gölgeme sığın, yoksa karaçalıdan ateş çıksın, bütün ağaçları yiyip bitirsin' dedi (Kitab-ı Mukaddes, 2000:259).

Eski Türklerde de, ağaç çok kutsaldır. Kaşgarlı Mahmut, Türklerin ağaç gibi yüce varlıklara Tanrı olarak baktıklarından söz etmektedir (Kaşgarlı Mahmut, 1990:377). Araştırmacı Roux (2005: 61), Yakut Türklerinin, yaşlı ve büyük ağaçları kutsal saydıklarını ve ağacı kutsamakta oldukları bilgisini vermektedir.

Ölümsüzlük otu ya da yeşillik bütün kültürlerde kutsanmış ve kutsal olarak kabul görmüştür. Yeryüzü, toprak ve yeşillik alanlar uçsuz bucaksızlığı simgeler. Gökyüzü de uçsuz bucaksızlığı

ve sonsuzluğu simgeler. Gökyüzünün maviliği özgürlüğü ve sonsuzluğu simgeler. Gökyüzündeki bulutlar, umutları ve geleceği simgeler. Orhun Abideleri, Bilge Kağan Doğu Cephesi'nde "Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerinde ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş." (Ergin,1983:33). Altay Yaratılış Destanında, ilk önceleri gökyüzü ve yeryüzünün olmadığından söz edilmektedir. Daha önceleri her yer sular içerisindeydi, sonradan gökyüzü ve yeryüzü oluşturulmuştur: "Yerin yer olduğunda, sularla kaplı idi her yer, ne gök vardı ne de ay, ne güneş, ne de bir yer" (Ögel,1989:451).

Yılan, kutsal kitaplardaki öykülerde, Şeytan'ın işbirlikçisi olarak ele alınmıştır. Masallarda hazine bekçisidir ve mistik varlık olarak geçmektedir. Kuvveti ve ölümsüzlüğü simgelemektedir. Tıp simgesinin birincil kahramanı olan yılan başlangıçtan günümüze kadar "şifa", "iyileştirici", "bilgi", "bilgelik", "güç", "gençlik", "yeniden doğum" ve "ölümsüzlük" simgesi olmuştur. Yılan, yeraltının gücüdür; hastalıklar, kötülükler ve ölüm yer altındadır. Türk Kültürünün en önemli eserleri arasında yer alan Yusuf Has Hâcib'in "Kutadgu Bilig" adlı kitabında da birçok hayvanın yanı sıra yılan da (Akgün,1988:8-9) geçmektedir. Başlangıçtan günümüze, yılan zehri iyileştirici olarak kabul edilmiştir. Yılanlı ilaç ya da merhem kabı da önemli simgeler arasındadır. Kâse, kap, tas simgesi, ilacın ya da merhemin koruyucusudur ve şifacılar yardımcı olmaktadır. Yılan, Sümerlerde ilk defa tıp simgesi olarak kullanılmıştır ve günümüze kadar aynı simgesel değer ve anlamda yer almıştır. Eski Mısır şehri olan "Teb şehri" en önemli tıp merkezidir. Teb Şehri'nin totemi ya da Klanın Atası ve kutsal hayvanı yılanıdır. Ülkemizin en önemli yerlerinden birisi Harran, tarihte ilk tıp merkezlerinden biridir. Harran bölgesinde, Orta Çağ döneminden, 9 asırlık, topraktan yapılmış bir ilaç şişesi bulunmuştur (www.aa.com.tr/tr/kultur/harranda.Erişim Tarihi:15 Şubat 2020). İlaç şişesinin üzerinde, ağızları açık birbirine dolanmış yılan kabartması yer almaktadır. Bu da bizlere göstermektedir ki Harran'da ilaç üretilmiş ve şişelere konulmuştur. Bu bağlamda, büyük bir kültürel miras olan "Göbeklitepe" deki "T" biçimindeki dikili taşlar üzerinde yılan simgesi yer almaktadır. Göbeklitepe, ülkemizin tarih ve kültür bakımından ne kadar zengin olduğunu göstermektedir ve burası tarihin bir kırılma noktasıdır denebilir.. Bu açıdan bakıldığında, Şanlıurfa şehrimiz medeniyetin yayılma noktası olarak görülmektedir ve aynı zamanda birçok kültüre ev sahipliği yapmaktadır. Bütün kültürlerde karşımıza çıkan yılan, kutsal metinlerde Cennetin bekçisi olarak yer almaktadır. Tevrat'ta "Rab kadına, 'bunu niçin yaptın' diye sordu. Kadın, Rabbe 'Beni yılan kandırdı. Ben de yedim.' Rab, yılanı 'Bu yaptığın düşmanlık getirecek, insanlar senin başını ezecek, sen de onların topuğunu yaralayacaksın. Havva'yı kandırdığın için, bütün kır hayvanlarından daha lanetlisin' dedi ve sözlerine şöyle devam etti (Campbell, 2003:33) 'ömrün boyunca karnın üzerinde yürüyeceksin ve bütün ömrün boyunca

toprak ile besleneceksin” (Tevrat, Yaratılış-3, Âdem ve Günah:10). Dinsel anlatılarda yılan, ağaca sarılmış durumdadır ve hayret ve şaşkınlıkla Âdem ile Havva’ya bakmaktadır. Yılan ve Şeytan’dan birlikte söz edilmektedir: kutsal kitaplardaki öykülerde Cennete girmeyi sağlayan yılanıdır. Yılan, Şeytan’ın Cennete girmesini sağladığı için cezalandırılır. Cennette iken yılanın ayakları vardır. Ceza olarak sürünmeye mahkûm edilir ve İsfahan’a sürülür. Altay Yaratılış destanında şu ifadeler geçmektedir: “Tanrı yılanı ‘Ey yılan, şeytan senin içine, nasıl oldu da girdi’, yılan, ‘ben burada uyurken, Şeytan bana sokulmuş, içime girerek beni bu hale koymuş’, Tanrı yılanı, ‘ey yılan bundan sonra Şeytan’ın kendisi ol. İnsan da düşmanın olsun, öldürsün canını alsın, kötülük timsali ol, adın da öyle kalsın.’” (Ögel,1989:456) şeklinde seslenmiştir.

Yılan, Yunan mitolojisinde de önemli bir simgedir ve karşımıza Medusa olarak çıkmaktadır. Öyküsellikteki Medusa, canavar üç kız kardeşten ölümlü olanıdır ve Gorgolardan biridir. Perseus, Medusa’nın kafasını kesince akan kandan iki çocuk doğmuştur, biri Pegasos biri de Khrysaor’dur. Üç kızkardeş (Sthenno, Euryale ve ölümlü Medusa) olan Gorgolar’ın saçları yılanlarla örülüdür. Uçmaları için altın kanatları ve tunçtan elleri bulunmaktadır (Erhat,2010:118). Dede Korkut Hikâyeleri’nde, Salur Kazan’ın kahramanlığı için Dede Korkut şöyle söyler: “Ta göklerden indi geldi bir canlı yılan, her adamı yutar idi, gördüğü zaman, Salur Kazan, başını kesti.” (Ögel, 1989:258). İlkel kavimler arasında “yılan” ve “genç kız” simgesi, Cennetten kovulmanın ilkel bir biçimi olarak da karşımıza çıkmaktadır (Campbell, 2003:409). Çölde kalan Yahudiler aç ve susuz kalırlar ve Musa peygamberi Tanrı’ya şikâyet ederler. Tanrı, kavme yakıcı yılanlar gönderir ve yılanlar herkesi ısırırlar. Kavim, Musa’ya gelir ve üzerlerinden yılanları kaldırması için Tanrı’ya yalvarmasını (Campbell,2003:165) ister. Bu olay Kitab-ı Mukaddes’te şöyle geçmektedir: “Musa’nın kavmi, ‘Çölde ölelim diye niçin bizi Mısır’dan çıkardınız? Çünkü ekmek yok, su yok.’ (Sayılar.Bab.21:162) ve Tanrı ceza olarak İbraniler arasına zehirli yılanlar gönderdi, kavmi ısırıldılar, İsrail’den bir çok halk öldü(Sayılar.Bap.21:162) bunun üzerine, Hz.Musa’nın halkı yalvarmaya başladı ‘Suç ettik, üzerimizden yılanları kaldırsın, Rabbe yalvar’ dediler(Sayılar.Bab.21:162). Musa Peygamber, halkı için Allah’a yalvardı ve Rabbi Musa’ya dedi: ‘Kendine yakıcı bir yılan yap ve onu bir sırk üzerine koy, her ısırılan ona bakınca yaşayacaktır.’(Sayılar.Bab.21:162). Bunun üzerine, Musa Peygamber, tunçtan bir yılan yaptı ve onu bir sırk üzerine koydu. Böylece de, yılanın ısırıldığı insanlar, tunç yılanı bakınca iyileştiler ve yaşadılar”.

Türk kültüründe Şahmeran simgesi önemli bir yere sahiptir. Şahmeran “Şah-ı Mârân” Farsça (Develioğlu.1962:693) yılanların Şahı ya da Padişahı’dır ya da Deniz Kızı gibi üstü kadın, altı yılan, dişi bir varlıktır. Deniz Kızı bütün kültürlerde yer alan önemli bir simgedir. Türk kültüründe de önemli bir yere sahip olan, Altay Mitolojisinde “Yılan Tanrıça” ile karşılaşmak-

tayız. Erlik adındaki Yılan Tanrıçanın vücudu yılanlarla sarılıdır. Simgesel söylemlerin bağlantısallığında, “Yılan Ata”, Erbüke, yarı insan yarı hayvan ile karşılaşmaktayız ve “er”, adam, “büke” ejderha anlamını taşımaktadır. Bu öyküsellik bağlamında, Şaman/Kam’ın davulunda yılan simgesi yer almaktadır. Yılan yeraltı dünyasını temsil etmektedir ve görüldüğü gibi yılan bütün kültürlerde yeraltının simgesidir. Türk kültürüne özgü olan Şahmeran öyküsü, daha çok Doğu Anadolu bölgesinde geçmektedir. Şahmeran yılanların şahıdır ve uzun gövdeli, kuyruğu yılan, üstü kadın olan dişil bir yaratıktır. “Şahmeran yerin yedi kat altında yaşarmış ve kimse dokunmadığı zaman kimseye zararı dokunmazmış” sözleriyle efsaneleştirilmiştir. Günümüzde, halk ağzında yaygın olan atasözleri ve deyimlerimizde yer alan “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın”, “Denize düşen yılanı sarılır”, “Yılanın kuyruğuna basmak”, “Koynunda yılan beslemek”, “Yılan gibi”, “Yılan gibi sokmak”, “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” gibi toplumsal bellekte yer almış sözler geçerliliğini hala korumaktadır. Bu doğrultuda, Cennet’ten kovulan İblis, Cennet kapılarından birinin bekçisi olan yılanı yalvarır ve yılanın ağzında tekrar Cennete girer. İşte, “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” sözü buradan (Akgün,2020) gelmektedir. Şahmeran, kadim kültürlerden itibaren, bilgeliğin ve doğurganlığın simgesi olmuştur. Türk dünyasında Şahmeran, kült olmuş önemli bir simgedir. Şahmeran simgesi, duvar resimlerinde, duvar halılarında, tabloları, bohça, yastık ve mendil üzerlerinde yer almıştır ve koruyucu olarak betimlenmiştir. Geçmişte de günümüzde de, Şahmeran koruyucu simge olarak kullanılmaktadır. Şahmeran duası da önemli bir koruyucu güç simgesi olarak kabul edilmektedir ve Şahmeran öyküsellğinde; Cemşab adlı genç ve arkadaşları, içi balla dolu bir kuyu bulurlar. Arkadaşları, kuyu içerisinden balı çıkarmak için, Cemşab’ı kuyunun içerisine bırakırlar. Balı aldıktan sonra, Cemşab’ı kuyu içerisinde terk eder ve giderler. Cemşab, yedi kat yerin altında kurtulmaya çalışırken bir ışık görür ve oradan içeri baktığında cennet gibi bir bahçe ile karşılaşır ve bahçede Şahmeran’ın yaşadığını görür. Şahmeran, kendisini gören, Cemşab’a bu bahçede yaşayabileceğini söyler ve Cemşab da bu cennet bahçede yaşamaya başlar. Aradan uzun yıllar geçer ve Cemşab ailesini özlediğini Şahmeran’a söyler ve gitmek istediğini belirtir. Şahmeran, Cemşab’ın ailesini özlediğine inanır. Şahmeran, kendisinden hiç söz etmeyeceği takdirde, kendisini salıvereceğini belirtir. Cemşab, Şahmeran’a söz verir ve yeryüzüne çıkar, yıllarca kimseye bir şey söylemez. Günlerden bir gün padişah hastalanır ve vezir, Şahmeran’ın etinden bir parça yerse kurtulacağını söyler. Cemşab, bu sırrı saklasa da sonunda açıklamak zorunda kalır ve Cemşab, Şahmeran’ın yaşadığı kuyuyu gösterir. Cemşab’ın yerini göstermesinden sonra Şahmeran’ın vücudu üç parçaya ayrılır, Padişaha yedirilir ve şifa bulur. Padişah iyileşir ve Cemşab’ı veziri yapar (Demir-Çomak.2015:111). Yunan Antik anıtı olan “Yılanlı Sütun” (bronzdan yapılmış) Sultanahmet meydanında bulunmaktadır. Yılanlı Sütun, birbirine dolanmış, üç piton yilandan oluşmaktadır. Şahmeran, eski

zamanlardan itibaren, yılanlı sütunun semti böceklerden ve yılanlardan koruduğuna ve yerin yedi kat altında yaşadığına inanılmıştır.

Tıp simgesinin öyküselliklerinin en önemli mistik kahramanı olan Lokman Hekim, tıp tarihinde en önemli şahsiyetlerden biridir. Lokman Hekim, şifalı bitkiler üzerine uzman ve hikmet sahibi bir kişi olarak, ölümsüzlük iksirinin reçetesini yazmıştır, ne var ki onu bir yılanla kaptırmıştır. Lokman Hekim'in hazırladığı formülü ve otlarını denizdeki yılanla kaptırması söylencesi halk arasında çok yaygın bir inanıştır. Yılan, formülü ve otları yiyerek ölümsüzlüğün ve yeniden yaşamın simgesi olmuştur. Lokman Hekim'in adı Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir ve hikmet sahibi bir kul ya da bir Veli olduğuna inanılmaktadır. Lokman Hekim bir peygamber değildir, hikmet ve ilim sahibidir. Bu doğrultuda ele alacak olursak, Lokman Hekim ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de, kendi adı ile sûre bulunmaktadır "Andolsun, biz Lokman'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur." (Lokman Sûresi.12.ve 19. Âyet). A Bununla birlikte, Bakara Sûresi'nde "O, hikmeti dilediği kimseye verir. Kime de hikmet verilmişse ona pek çok hayır verilmiş demektir. Bunu ancak doğru akıl sahipleri anlarlar." (Bakara Sûresi. 269. Âyet). Ayrıca, Lokman Hekim hikmet sahibi bir velidir ve Allah'tan yedi kartal (uzun ömrün simgesidir) ömrü kadar ömür istemiştir. Özetle söylemek gerekirse, Lokman Hekim, halkın inanişine göre, iki bin ya da üç bin yıl yaşadığı rivayet edilmektedir. Bu kadar uzun bir yaşam süren Lokman Hekim Hz. Hızır'dan sonra en uzun yaşayanlar arasında yer almaktadır. Gerek biçim gerekse anlam bakımından, Hz. Hızır'a da bakmak istersek "Hızır İnancı" ile karşılaşmaktayız. Hızır İnancına yöneldiğimizde karşımıza üç büyük referans çıkmaktadır. Bunlardan biri, Gılgamış Destanı'dır. Gılgamış, ölen arkadaşı Enkidu'yu hayata döndürmek için "Ölümsüzlük Otu" arayacak ve bu sırrı Utnapiştım'den öğrenecektir. Diğer önemli efsane İskender ile ilgilidir. Dolayısıyla, Grekçe ve Süryanice metinleri (Demir-Çomak.2015:167) de bulunmaktadır. İskender, sonsuzluk veren bir kaynağı aramaktadır ve aşçısı Andreas kendisinden önce bulmuştur. İskender, Andreas'ı öldürmek ister ancak O bir deniz cini olmuştur. Bu efsane, İslami kaynaklarda da yer almaktadır. Efsanenin birincil mistik kahramanı İskender-i Zü'l-Karney'n'dir ve halasının oğlu Hızır ya da diğer adıyla Elyasa ile hayat suyunu bulmak ve ölümsüz olmak için arayış yolculuğuna çıkarlar. Bir başka efsanede ise, peygamber olarak belirtilen Elijah diğer adıyla İlyas Peygamber'in, haham Yeşua Ben Levi ile çıktıkları (Demir-Çomak.2015:167) arayış yolculuğunun öyküsellikleridir. Bu anlatıda, ölümsüzlük otu ya da ot çok önemli bir simgedir ve kadim kültürlerde ot toplama bir ayındır ya da bir törendir (Eliade.2003:296). İnsanoğlunun başlangıçtan ilk yazınsal söylemi olan, Gılgamış Destanı'nın "Ölümsüzlük Otu" öyküselliklerine baktığımızda; Gılgamış, en yakın arkadaşı, yoldaşı Enkidu'nun ölümünü görünce, cesedi

başında ölüm korkusuna kapılmıştır ve ölümsüz yaşamı aramaya karar vermiştir. Gılgamış, ölümsüzlük yaşamını simgeleyen “Ölümsüzlük Otu”nu bulmak için arayış yolcuğuna çıkar. Gılgamış, Akrep Adamlar’ın beklediği, Çatalbaşı Dağ’a gelir ve dağın içine girer. Gılgamış, Enkidu’nun ölümünden sonra “Ah, ölecek miyim, Enkidu gibi mi olacağım ben de ölüm korkusu çekip dolanırım yaban yazıda, Ubar-Tutu oğlu Ut-Napiştım’i bulayım” diye (Gılgamış Destanı.2015: 85) söylenir ve devam eder “Bari gidip bulayım, herkesin dilindeki uzaktaki Utanapiştı’yi” (Bottéro.2002:183) ve aynı zamanda da, Akrep Adam Gılgamış’a, “Ne diye uzun uzun yollar teptin, ne diye geldin buraya.” demiştir. (Gılgamış Destanı.2015: 86). Gılgamış, Akrep Adam’a yanıt verdi “Benim uzun uzun yollar tepişim Atam Ut-Napiştım’i bulmak içindir.” (Gılgamış Destanı.2015: 86) ve sözlerine devam eder “Bir Tanrılar toplantısına katıldı O, ölümsüzlüğe erdi; soracaklarım var O’ndan ölüm üstüne, yaşam üstüne.” (Gılgamış Destanı.2015: 86). Bu anlatıda, Gılgamış, uzun ve çetin yolların ardından ve Ur-Şanabi’nin yardımıyla, Ut-Napiştım’in yaşadığı Ölümsüzlük Ülkesi’ne ulaşmıştır. Gılgamış, Ut-Napiştım’e ölümsüzlük sırrını öğrenmek istediğini belirtir. Ut-Napiştım, Tufan’ı Gılgamış’a anlatır. Ve bu nedenledir ki, ölümsüzlük sırrını açıklar: “Denizin dibinde dikenli bir ot vardır. İnip onu bulabilirsen ölümsüzlüğü elde edersin.”(Gılgamış Destanı.2015:105). Bu söylemde, Gılgamış Ut-Napiştım’dan, denizin dibindeki otu bulur ve yukarı çıkarır ama yılanı kaptırır. Ut-Napiştım, Gılgamış’a dedi “Çok acılı, çok yorgun geldin, Gılgamış sana ne versem ki yurduna dönerken, bir gizi açayım sana Gılgamış, insanoğlunun bilmediği bir gizi: bir ot var, kökü dikenli bir ot, dokunmaya gör parmaklarına batar, böğürtlen dikenli gibidir. İşte ele geçirirsen bu otu, ölümsüz yaşamı avcunda bil.” (Gılgamış Destanı.2015:116). Öyküsellğe baktığımızda, Gılgamış ölümsüzlük otunun, denizin dibinde olduğunu öğrenince denizin dibine daldı “Kaptı o bitkiyi, aldırmadan dikenlerine.”(Gılgamış Destanı.2015:117). Bu bağlamda, Gılgamış denizci Ur-Şanabi’ye der ki “Ölüm korkusuna birebirdir bu bitki.” (Gılgamış Destanı.2015:117). Bu öyküsellikte, Gılgamış, ölümsüzlük otunu alınca memleketi Uruk’a doğru yola çıkar ve yolda bir mola verir. Gılgamış dinlenmeye başlar ve serin su dolu bir çukur görür ve dayanamaz suyun içine atlar. Bitkinin kokusunu aldı bir yılan deliğinden çıkıp sessizce kaptı bitkiyi, gömlek değiştirdi o anda, geri dönerken.” (Gılgamış Destanı.2015:117). Babil’den günümüze, Gılgamış Destanı en güzel ve tarihin derinliklerinden gelen, tıp simgesinin öyküselligidir. Tıp simgesinin birincil kahramanı olan yılanın, başlangıçtan günümüze kadar tıpta kullanılmasının en güzel örneklerinden birini sunmaktadır. Öykünün birincil kahramanı Gılgamış, ölümsüzlük otunu yılanı kaptırınca çok üzülmüştür ve Denizci Ur-Şanabi’ye dedi ki “Ur-Şanabi, kollarım kimin için yoruldu, kanım kimin için aktı? Şu yer aslanına (yılan) ettiğim iyiliği edemedim kendime.” (Gılgamış Destanı.2015:117). Gılgamış’ın bu sözleri çok manidardır ve sonsuz metaforları içermektedir.

Tıp dünyasında en yaygın tıp simgelerinden birisi de Kadüse (Caduceus)'dir. Kadüse, kanatlı asaya dolanmış çift yılan simgesidir. Bu simgenin döngüsellğinde Hermes'in değ-neği Kerykeion'u görmekteyiz. Çift kanatlı iki yılan simgesindeki kanatlar, Puhu Kuşu'nun kanatlarıdır. Puhu kuşu Şaman inanışında da karşımıza çıkmaktadır ve kanatları hastalıklara sebep olan kötü ruhları kovmaktadır. Baykuşgillerden olan Puhu kuşu ve Kukumav kuşuna genellikle baykuş adı verilmektedir. Bu kuşların kanat açıklıkları genellikle 120 -170 cm arasındadır, kanatları ile doğal dengenin simgesidir ve renkleri turuncu ya da altın sarısıdır, ayrıca keskin gözlere sahiptirler (www.ensonhaber.com/puhu-kusu.Erişim Tarihi:18 Haziran 2020). Baykuşlar, başlangıçtan günümüze kadar uğursuz görülmüş ve kötülüğün habercisi olmuştur. Görülmektedir ki, "Baykuş" Kadim kültürlerden itibaren günümüze değin bilginin ve sezginin simgesi olmuştur. Bu bağlamda, kuşlara bakacak olursak kuşlar eski Türk topluluklarında simge olarak kullanılmıştır. Eski Türklerde kuşlar "ongon" olarak geçmektedirler ve her topluluğun bir ongonu ya da kuşu bulunmaktadır. Bir başka deyişle, eski Türklerde, kuş simgesi bir totem olarak kullanılmamaktadır (Demir-Çomak.2015:90) ve kuş o boyu simgelemektedir. Eski Türklerden, Bayat Boyunun simgesini baykuş olarak görmekteyiz. Bu da bizlere göstermektedir ki, Bayat Boyunun diğer boylar arasında tanınmasını sağlayan simge kuştur. Baykuşun, eski Türklerde adı "ügi" olarak geçmektedir. Yusuf Has Hâcib'in ünlü yapıtı Kutadgu Bilig'de de baykuş "ügi" olarak (Akgün.1986:8) geçmektedir. Reşit Rahmeti Arat'ın çevirisiyle "Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı, baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmelidir" sözleri bağlamında (Yusuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig) geceleri uyumayan, keskin görüşüyle çevresini izleyen, sezgileri, erdemi ve bilgeliği vurgulanmaktadır. Baykuş, Yunan mitolojisindeki Athena'nın simgesidir ve aynı zamanda da Athena gibi bilgelik ve zekânın simgesi olarak görülmektedir. Athena, Yunan mitolojisindeki bilgelik tanrıçası Metis'in kızıdır. Athena'nın Roma döneminde adı Minerva olarak yer (Erhat.2010:66) almaktadır. Bununla birlikte, baykuş Yunan mitolojisindeki bereket ve toprağın tanrıçası Demeter'e kurban edilen bir kuş olarak geçmektedir. Kurban edilmesi sebebiyle, baykuşa kutsallık atfedilmektedir. Yunan Mitolojisindeki Hermes, Pan kavalını yapmıştır. Apollon, Syrinks adı verilen kavalı istemektedir, karşılığında, Kerykeion adı verilen sihirli altın değnek (ya da asayı) verir. Hermes asa sayesinde habercilerin kralı olmuştur (Erhat.2010:141). Hermes, birbirlerini ısırın ve dolanmış iki yılanın arasına asasını bırakır. Birbirine dolanmış yılanlar asaya sarılırlar ve Hermes böylece dengeyi ve uyumluluğu sağlamıştır. Homeros Destanlarında, "Aldı eline değneğini, isterse büyülerdi onunla gözünü insanların, isterse uyandırırdı onları derin uykuda." (Erhat.2010:141) ifadesi geçmektedir. Bu bağlamda, Yunan Mitolojisine bakacak olursak karşımıza bir hekim tanrı Asklepios (Romalılar'da Aesculapius) çıkmaktadır. Hekim tanrı Asklepios, Apollon'un Koronis'ten olan oğludur. Apollon'un oğlu hekim tanrıdır ve tıbbın simgesidir. Asklepios'un

yanında her zaman, horozu (doğan güneşi simgelemektedir) ve köpeği (şifa dağıtıcı kutsal hayvandır) yer almaktadır. Apollon’a, karısının kendisini aldattığını kutsal kuşu kuzgun haber verir. Apollon, bu habere çok kızar ve beyaz tüylü olan kuşun tüylerini siyah yapar (Erhat.2010: 62). Bunun üzerine, Apollon karısı Koronis’i cezalandırır. Hekim Tanrı Asklepios’a hamile olan, Koronis diri diri yakılacaktır. Apollon, doğmamış çocuğunun yakılmasını istemez ve Koronis’in karnından Asklepios’u çıkarır. Apollon, Asklepios’u yetiştirmesi ve büyütmesi için at adam Kheiron’a teslim eder. Ormanda yaşayan Kheiron, doğanın sırlarına ermiştir. Kheiron bütün bildiklerini, Asklepios’a öğretir (Erhat.2010:62). Böylece, Asklepios hekim olarak yetiştirilir. Asklepios, hekimliğin bütün bilgilerine sahip olmuştur ve ilaç yapmasını öğrenmiştir. Aynı zamanda, ölüleri diriltmek için de sırların peşinden koşmuştur. Asklepios tanrının tapınaklarına “Asklepieon” adı verilmiştir ve bu tapınaklar birer şifahane ya da hastane olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, tapınaklar mekansal simgelere çok güzel bir örnektir. Asklepios’un tapınakları ilk şifahane ya da hastanelerdir. En ünlüsü ise Bergama’da olan tapınaktır. Asklepios, birçok dermansız hastayı iyileştirmiştir. Yarı tanrı ve ölümlü olduğu için, büyük tanrı Zeus, Asklepios’un üzerine yıldırımlar göndermiştir ve Asklepios yıldırımların altında kalmıştır. Asklepios’un elinde bulunan “Ölümsüzlük Reçetesi” bir otun üzerine düşmüştür, yağmur yağmış, yazının özü böylece ota karışmış ve her derde deva sarımsak bitkisi yeşermiştir.”(Erhat.2010: 63). Günümüzde de soğan ve sarımsak her derde deva bitkisel simgeler olarak görülmüşlerdir. Mistik kahramansal simge olan hekim tanrı Asklepios’un her zaman yanında yılanlarla sarılmış asası bulunmaktadır (Şekil).

Şekil 2.a. Asklepios'un simgesi olan asaya sarılı yılan. **b.** Hermes'in üzerine bir çift yılan sarılmış asası Caduceus.(Güner vd., 2019)

En önemli bitkisel simgeler arasında olan asa peygamberlerin, kral-peygamberlerin, hekimlerin, bilgelerin, velilerin yanlarında bulundurdıkları çok önemli bir güç ve itibar simgesidir. Aynı zamanda, asaya sarılmış yılan simgesi, deri değiştirmesi ile yeniden doğuşu

simgelemektedir. Yılanın yeraltı dünyasının iyileştirici tanrıları ya da ruhlarla bağlantı kurduğuna da inanılmaktadır. Gılgamış Destanı'nda da gördüğümüz gibi yılan Gılgamış'ın büyük zorluklarla bulduğu ölümsüzlük otunu yiyerek, ölümsüz olmuştur. Tıbbın öyküsellğinde, en önemli hekim olarak Hipokrat'a (Hippokrates) bakmak istersek, karşımıza "Hekim Yemini" ya da "Hekim Andı" çıkmaktadır. Bu bağlamda, Hipokrat hekim yemininin babası olarak kabul edilmektedir. Bir başka söyleyişle, soyu, ünlü hekim ve şifacı, Kos Adalı hekim tanrı Asklepiades'e dayanmaktadır. Hipokrat'ın milâttan önce Kos Adası'nda 460 yılında doğduğu (islamansiklopedisi.org.tr/Hipokrat.Erişim Tarihi:21 Ocak 2020) belirtilmektedir. Hipokrat ilk tıp tahsilini babası Heraklides ve daha sonra eğitimini filozof Demokritos'tan almıştır. Hipokrat, Demokritos'tan sonra Filozof Gorgias'tan da ders almıştır. Kos Adalı olduğu için buradaki şifahanelerde tıp eğitimi vermiştir.

Cennet, kutsal kitaplarda iyilerin gideceği mekândır. Cennet, güzel bahçedir. İçerisinde çiçekler, ağaçlar, sular, gölgelikler ve bütün güzellikler yer almaktadır. Cennet, karanlık yer altı dünyasının karşıtıdır. Cennet, dinsel söylemde "öteki" dünyadır. Cennet, Türk mistisizminde Tanrı'nın varlığında yok olmak, bir olmaktır. Kur'an-ı Kerimde, Cennet ile ilgili ayetlerde, "Allah, insanlara altlarından ırmaklar akan, cennetler vadetti. Orada ebedi kalacaklardır. Aden cennetlerinde hoş meskenler vardır (Kur'an-ı Kerim:Tevbe Sûresi.72.Âyet), aynı sûre ve aynı âyetde "O girecekleri yer Aden cennetleridir ki, altından ırmaklar akar." (Tevbe Sûresi.72.Âyet). Bu bağlamda, Nahl Sûresi'nin 31.Âyetinde "Orada, Allah'tan korkanlara diledikleri nimetler vardır ve Orada (Cennet) ne isterlerse mevcuttur." (Nahl Sûresi. 31.Âyet) "Biz de Âdem'e şöyle demiştik: Ey Âdem, Şüphesiz bu İblis sana ve eşine düşmandır. Sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın, sonra pişman ve perişan olursunuz. (Ta-Hâ Sûresi. 117.Âyet). Bunlara ek olarak(?) Kur'an-ı Kerim'de, "Ey Âdem, sen ve eşin Cennet'e yerleşin ve orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin ve o yasak ağaca yaklaşmayın."(Bakara Sûresi,35.a_Âyet). Türk destanlarında da Cennet bağlamında yeşillik ve yeşil renk önem kazanmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde de iyilerin gideceği mekân "Cennet" olarak gösterilmektedir. Beyreğin Öldüğü Hikâye'nin sonunda, Dede Korkut dua eder; "Dua edeyim, Ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın. Aksakallı babanın yeri Cennet olsun. Ak bürçekli ananın yeri Cennet olsun." (Ergin,2009:212). Dede Korkut Hikâyeleri'nde Cennet "behişt" sözcüğü ile karşılanmaktadır "Ak bürçekli ananın yeri behişt olsun" (Ergin,1994:251) olarak geçmektedir.

Bütün kültürlerde, Âdem ve Havva birlikte zikredilmektedir ve birlikte resmedilmektedir (Cazenave,1989:6-7) Âdem'den Kur'an'da, Tevrat'ta ve İncil'de ilk insan ve ilk peygamber olarak söz edilir. Kur'an'da "Bir zamanlar Rabb'in meleklerle: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.' demişti. Melekler de, 'dünyada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birisini

mi yaratacaksın' demişlerdi. (Bakara Sûresi.30.Âyet). Allah, 'Andolsun ki biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık.'" (Kur'ân-ı Kerim, Hicr Sûresi, 26-28.Âyetler). Allah, önce Âdem'i kumlu topraktan ve pis kokan çamurdan yaratmıştır. Sonra, dört büyük Melek (Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail) yedi kat yerden, yedi avuç toprak alırlar. Yeryüzü toprağı vermek istemez ama Azrail, zorla alır. Sürekli yağmur yağar ve toprak yumuşamaya başlar, yumuşayan toprağı melekler yoğurmaya başlarlar. Sonra Allah, yumuşayan toprağı biçim verir. Biçimlenmiş toprak, balçık halinde 80 yıl bekler. Balçık halindeki toprak ruh verilmeden de 120 yıl bekler. Daha sonra Allah, kendi ruhundan, ruh üfler ve Âdem adını verir. Âdem, İbranice ve din kitaplarına göre, ilk yaratılan insan ve peygamber demektir (Demiray, 1994:8). Ayrıca, Âdem'e, insanların babası denir (Develioğlu, 1962:237). Allah, meleklerle seslendi ve herkesin Âdem'in önünde eğilmelerini (secde etmek) istedi. Kur'an'da, Allah meleklerle: "Âdem'e secde edin dedik hemen secde ettiler. (Ta-Hâ Sûresi, 116.Âyet) Sadece, İblis kibrine yediremedi ve inkârcılardan oldu." (Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, 34.Âyet) Bütün melekler secde etti. Sadece, İblis secde etmedi. (Kur'ân-ı Kerim, 38Sâd., 74.Âyet). Dedi ki: Ben ateşten yaratıldım, Âdem ise topraktan yaratıldı (Kur'ân-ı Kerim, Sâd Sûresi, 76Âyet). Ben onun önünde secde etmem dedi. (Kur'ân-ı Kerim, A'raf Sûresi, 11.Âyet) Allah'ın emrine karşı çıktı ve isyan etti. Bütün Melekler hepsi Âdem'e secde etti (Kur'ân-ı Kerim, 38/73). İblis, Âdem ve Havva'nın ayağını kaydıracağını ve onları Cennetten çıkmaları için her şeyi yapacağını söyledi (Bakara Sûresi, 36.Âyet). Allah, itaat etmediği için, İblis'i Cennet'ten kovdu (Kur'ân-ı Kerim.Â'raf Sûresi, 13.Âyet). İblis, Allah'tan izin istedi: "Bana insanların tekrar diriltilecekleri güne kadar süre ver" dedi (Kur'ân-ı Kerim, 7/A'raf Sûresi, 14.Âyet). (38Sâd Sûresi, 79.Âyet). Allah buyurdu: "Haydi, sen kovulmuş olarak oradan çık. Andolsun ki, insanlardan sana kim uyarsa bilin ki hepinizi Cehenneme dolduracağım." (Kur'ân-ı Kerim, Â'raf Sûresi, 18.Âyet). Allah, İblis'e, lanetim kıyamet gününe kadardır. (Kur'ân-ı Kerim, 38/78. Allah, Âdem'e eş olarak sol taraf kemiğinden, Havva'yı yarattı. Âdem, topraktan, Havva'da kemikten yaratılmıştır. Allah, Âdem ve Havva'ya Cennette istedikleri her şeye sahip olduklarını söyler. Sadece bir ağaca yaklaşmamalarını ve bu ağacın meyvesinden yememelerini emreder. (Kur'ân-ı Kerim,Bakara Sûresi.35.Âyet). Biz Âdem'e şöyle demiştik "Ey Âdem, Şüphesiz bu İblis, sana ve eşine düşmandır. Sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın, sonra sıkıntı çeker ve pişman olursun. (Kur'ân-ı Kerim.Ta-Hâ Sûresi. 117. Âyet). Bu, Allah'ın bir emridir. Yaklaşmamaları gereken ağaç "elma ağacı " dır. Cennet'ten kovulan İblis ya da Şeytan, Cennet'e tekrar girmeye çalışır. Amacı, Âdem ve Havva'ya yasak meyveyi yedirmektir. Nihayet İblis Âdem'e vesvese verdi. Şöyle dedi: "Ey! Âdem Sana sonsuzluk ağacını ve çökmesi olmayan bir saltanatı göstereyim mi?" (Kur'ân-ı KerimTa-Hâ Sûresi.120.Âyet) Şeytan, Cennet'in kapıcılarından biri olan yılanı kandırır. Şeytan, yılanın dişleri arasında

Cennete girer. Şeytan yılanı bir araç olarak kullanır. Bu bir iletişim stratejisidir, ilk iletişim yılanın dişleri arasında sağlanır ve yasak elma dişler ile çiğnenir. Dolayısıyla, insana verilen ilk ceza ya da ağrı diş ağrısıdır.

Cennete giren Şeytan, önce Havva'yı kandırır. Havva'da Âdem'i kandırır. Âdem ve Havva yasak meyve olan elmayı yerler. (Kur'an-ı Kerim.Ta-Hâ Sûresi.121.Âyet). Böylece, ilk günah işlenmiş olur. İlk simgesel iletişim başlar. Allah, Âdem ve Havva'yı cezalandırır ve Cennet'ten kovar. Âdem ve Havva iç mekândan, dış mekâna çıkarlar. Âdem, Seylan Adası'na, Havva da Cidde'ye gönderilir. Âdem ve Havva, Cennet'ten kovulduktan sonra, çıplak olduklarını görürler ve giyinmek için, İncir yaprağı ile örtünürler. Altay Yaratılış Destanında, yılan önce Havva'yı kandırır ve bir meyve alıp ikiye ayırır yarısını Havva'ya uzatır, sonrada, diğer yarısını, Havva Âdem'e yedirir “Bu meyveyi tadınca, tüyler dökülvermiş, kalmışlar her ikisi de tüysüz, donsuz, ap ayaz, utanmış, aramışlar, saklanacak bir yer, hemen kaçmış birisi, bir ağacın ardına, öbürü koşmuş bir gölge yardımına.” (Ögel, 1989:456). Bundan sonra Âdem, Seylan Adası'nda iki yüz yıl tek başına kalır. Allah, sonunda Âdem ve Havva'yı affeder. Âdem ve Havva Arafat'ta buluşurlar. Kur'an-ı Kerim'de “Sizi bir tek nefisten yaratan, onunla huzur bulsun diye eşini de yaratan Allah'tır. Âdem, eşine yaklaşıncı, Havva, hamile kaldı. Âdem ve Havva, Allah'a şöyle dua ettiler: Eğer bize Salih bir evlat verirsen, biz muhakkak şükredenlerden olacağız. “(Kur'an-ı Kerim.A'raf Sûresi.189.Âyet) Âdem ve Havva'nın önemli çocukları arasında Habil, Kabil ve Şit bulunmaktadır. Âdem'in, dokuz yüz altmış yıl kadar yaşadığı söylenir. Kitab-ı Mukaddes'e göre, Âdem ve Havva'nın, günah işleyişleri ya da Cennetten kovulmaları (Cennetten düşüş) yaratılıştan sonradır (Campbell,2003:19) anlatılmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'de, Cennet bahçesinin ortasındaki yasak meyveyi yememek ile ilgili şunları söyler ve hilekâr yılanı şöyle anlatır “Yılan, kadına (Havva) dedi ki Bahçenin hiçbir ağacından yemeyeceksiniz. Kadına dedi ki, sadece bahçenin ortasındaki ağaç yasak. Allah: Ondan yemeyin ve ona dokunmayın ki, ölmeyesiniz” dedi. (Kitab-ı Mukaddes.Bab: 3) Yılan kadına tekrar yasak meyve ile ilgili bilgi verdi ve sözlerine devam etti “katiyen ölmezsiniz ondan yediğiniz gün gözleriniz açılacak, iyiyi ve kötüyü bileceksiniz.” (Kitab-ı Mukaddes.Bab:3) Havva yılanı inandı ve ağaca yaklaşıp yasak meyveye uzandı “Ağaç yemek için iyi, gözlere hoş ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtı, meyvesinden aldı ve yedi. Kocasına verdi ve O da yedi.” (Kitab-ı Mukaddes.Bab3). Bu söylenceye göre, yasak meyveyi önce Hz.Havva yedi sonra da kocasına yedirmiştir ve ikisinin de gözleri açılmış “biz biliyoruz” demişlerdir.

Cennet ve Cehennem, yaratılıştan önceki zamansallık ve mekânsallıktır. Dede Korkut Hikâyeler'nden, Beğil Oğlu Emre'de, Âdem Peygamberden söz etmektedir “Yücelerden yücesin yüce Tanrı, Kimse bilmez nicesin güzel Tanrı, Sen Âdeme taç giydirdin, şeytana lanet

kıldın, bir suçtan ötürü dergâhtan sürdün.” (Ergin,2009:175). Bu hikâyede de görüldüğü üzere simgelerin anlamları hemen hemen bütün metinlerde aynı içerikleri ile sergilenmektedirler.

Yeşil renk Cennetin simgesidir. Yeşil, huzurun ve umudun rengidir ve bolluğun-bereketin de simgesidir. Kur'an-ı Kerim'de, Cennet yeşil olarak belirtilir, “Bu cennetler yemyeşildirler.” (Kur'ân-ı Kerim.Rahman Sûresi.64.Âyet). Kadim kültürlerde, yeryüzünün ve gökyüzünün bütünlüğündeki renklerin, mavinin ve yeşilin birleşmesinden geldiğine inanılmaktadır. Aynı zamanda, yeşil ve mavi birbirlerinin yerine de kullanılmışlardır. Yeşil ve mavi renkler her zaman koşutlanmışlardır. Eski Türklerde, Ülgen'in oğlunun adı Yeşildir. Daha sonraları yeşil, sancak rengi olmuştur (Çoruhlu, 2002:193). İslamiyet'in etkisiyle, yeşil rengin anlamı daha da kuvvetlenmiştir ve Cenneti simgeleyen yeşil renk kutsiyet kazanmıştır. Bu bağlamda, yeşil rengin bayrak rengi olarak Malkarlar ve Karaçayların bahar bayramı törenlerinde kullanıldığını görmekteyiz; bayrağın yeşil renginin üzerinde, sarı renkli koç figürü de (Gelayeva, 2000:120) kullanılmaktadır. Çin kültüründe, yeşil iç huzuru simgelemektedir. Bunlara ek olarak, edebiyat tanrısı yeşil elbiseler (Eberhard, 2000:330) giymektedir. Yeşil renk, Türk kültüründe de önemli bir yere sahiptir, rüyada yeşil renk ya da yeşillik görmek hayra ve iyiliğe yorumlanmaktadır ve yeşil renk yaşamın tam merkezine oturtulmaktadır.

Renk gibi, sayılar da çok önemli bir yere sahiptir. Bir sayısını ele alacak olursak, bir sayısı tekliği, Tanrı'yı, yaratıcı gücü simgeler. Ayrıca, ilk insan Âdem ve Havva'nın da tek ya da ilk olmalarını simgelemektedir. İslam inancında Bir sayısı tek ve mutlak olan Allah'ı simgelemektedir. Bir tektir, değişmez, her zaman yine kendisini gösterir. İki sayısı ise, koşutluğu ve karşıtlığı simgelerken eşitliği ve dengeyi de simgelemektedir. Yılan doğum ve yeniden doğumu simgelediği için, İki sayısı aynı zamanda kadınlığı ve doğurganlığı (Lundy, 2003:18) da simgelemektedir. Tıp simgesindeki asaya sarılmış tek yılan ya da çift yılan, bizlere ikili karşıtlıkları da sunmaktadır. İkili karşıtlıklar, insanlığın var oluşundan itibaren yer almaktadır ve yaşantımızda yer alan her şey ikili karşıtlık üzerine kurulmuştur. Şöyleki; “yaşamXölüm”, “dişilXeril”, “aydınlıkXkaranlık”, “yeryüzüXgökyüzü”, “varlıkXYokluk”, “geceXgündüz”, “beyazXsiyah”, “iyilikXkötülük”, “ruhXmadde”. Özellikle tıpta dengeyi simgeleyen karşıtlıklar ise “hastalıkXsağlık”, “zehirXpanzehir”, “şifaXşifasızlık”, “aşıXaşısızlık”olarak görülmektedir.

4. Sonuç

Tıp simgesi “asaya sarılmış yılan” ve tıp simgesinin içerisinde yer alan diğer simgeler (asa, yılan, ağaç, puhu kuşu kanatları. kâse, havan, ölümsüzlük otu,döngüsellik,daire, çember, Cennet, Cehennem, şifahane, Adem ve Havva, Lokman Hekim, Hermes, Asklepios, reçete,

yeşil renk, 1 ya da 2 yılan gibi) en eski zamanlardan görüldüğü gibi paganlardan, kadim kültürlerden, günümüze kadar gelmiştir. Tıp simgesi ilk günündeki anlamını koruyarak, tarih boyunca çeşitli kültürlerde sağlığın ve hastalığın göstergesi olmuştur. Nasıl ki, öykü anlatıcılığı (storytelling) insanlığın varoluşundan günümüze kadar gelip, bilginin yerini alsalar da, dijitalin yeni anlatım ya da yeni öyküleri olsalar da, ilkel öykülerin anlatisallığı anlamlarını ve içerdikleri simgelerin gizli ve örtük anlamlarını korumuşlardır. Günümüzde öykü anlatıcılığı dijital dünyanın merkezine yerleşmeye başlamış ve yeniden değer kazanmıştır. Tıp simgesi burada, ilkel anlatıdaki öyküselliklerinin sürekliliği ve günümüzün dijital ortamlarında görselliğini korumuş ve dijitalin öyküsellğine dönüşmüştür. Bu noktada, öykü anlatıcılığı ile yüz yüze gelişen bellek ya da hafıza yeniden biçimlenmiş ve yeniden değer kazanmıştır. Her ne kadar kolektif bilinç ya da toplumsal hafızayı oluşturan, öykü anlatıcılığın en önemli iki unsuru yazınsallık ve sözselliğin yerini, dijital uygulamalarda görsellik-işitsellik-renk-ışık-müzik-çizgiler-grafik-devinim ile en önemli dijital öykü anlatıcılığının aktarma ya da sunma aracı olmuşlardır. Oysa ki, tıp simgesi olan yılan ve asa öykü anlatıcılığında sayfalar dolusu yazılabilir ya da günlerce öykü olarak anlatılabilir. Dijital ortamda bir yılan ve asa bir görsel çizim-resim ile binlerce yıllık öyküsellik ve sözcüklerin yerine geçmişlerdir. Bununla birlikte, öykü anlatıcılığı ve dijital öykü anlatıcılığı, aynı düşüncenin bağlamından yola çıkarak, toplumsal hafızanın ve iletişimin en etkili anlatma biçimidir. Bu bölümde, tıp simgesi bağlamında ele aldığımız tıp simgeleri, anlamlarını geçmişe yaslamışlar; gizemlerini, sırlarını, öyküselliklerini, tarafımızdan oluşturulan “9-Simgebilimsel İletişim Yöntemi” aracılığıyla çözümlenmeye ve tıp simgesinin gizli anlamlarındaki öyküsellik okunmaya ve çözülmeye çalışılmıştır. Görüldüğü gibi, derin ve örtük okumalar ile dijital ortamlardaki derin ve örtük anlamlar aynı doğrultuda birleşmektedir. . Bununla birlikte, ilkel başlayan öykü anlatıcılığı, gelişen teknolojilerle, artık dijital ortamların görsel öyküleri olmuşlardır ve iletişim araçları ile sunularak bilgi olarak verilmektedir. İnsanlık var olduğu müddetçe bu devam edecek ve öyküler yeniden biçimlenecek, yeniden bilginin odağı olacaklardır. Burada söz konusu olan, simgelerin hiçbir zaman anlamlarını ve değerlerini yitirmedikleri görülmüştür. Sonuç olarak diyebiliriz ki, paganlara, kadim kültürlerle kadar öykü anlatıcılığı, bilgiyi en iyi anlatma ve toplumsal hafızaya yerleştirme biçimidir. Oysa ki, gelişen teknolojiler ile öykü anlatıcılığının yerini bilgi almıştır. Yığınlarca bilgi kirliliği içerisinde, dijital ortamlar bilgiyi en iyi anlatma biçimi olarak yeniden öykü anlatımına geçmişlerdir. Başlangıçtan bilgiyi ileten öykü anlatıcılığı yerini dijital öykü anlatıcılığına bırakmıştır.

İçinde bulunduğumuz ve dünyayı etkisi altına alan COVID-19 Pandemi süreci, tüm toplumların ve bireylerin sağlıklarına yönelik ve halen de devam eden ve ne zaman biteceği belli

olmayan süreçte, tıp simgesi belirgin olmuştur. Tıp simgesi “Asaya sarılmış yılan” başta Dünya Sağlık Örgütü, Sağlık Bakanlığı, Tıp Fakülteleri, Eczacılık, Diş Hekimliği, Sağlık Kurumları ve Kuruluşları aracılığıyla, öykü anlatıcılığı ve dijital öykü anlatıcılığı yeniden değer kazanmıştır. İnsanların bakışlarını, tıp simgesindeki derin yapılar, başlangıçtan paganlara, kadim kültürlerle, ilkel ve evrensel mitolojiye kadar gerilere götürmüştür. Bizler de, ortaya koymaya çalıştığımız, tıp simgesinin ilkel öykü anlatıcılığından, günümüz dijital öykü anlatıcılığına kadar tıp simgesini oluşturan simgelerin derin yapılarını gözler önüne sermektir. Özellikle de, iletişim teknolojilerinin kullanımındaki dijital ortamlarda, bilgi akışında, tıp simgesinin görseli dikkat çekmiştir ve insanlar yeniden tıp simgesinin derin anlamları ve öyküsellliği öne çıkartılmıştır.

Kaynakça / References

- AKGÜN Nebahat (1988) Kutadgu Bilig’in Türkiye Türkçesi’nden Uygurca’ya İndeksi. Basılmamış Yüksek lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı.İstanbul.
- AKGÜN Nezahat (2020) “Eski Türk İnanışları” (Sözlü Derleme).İstanbul.
- BÂBİL YARATILIŞ DESTANI “ENUMA ELİŞ” (2016) (Bâbilce Aslından Çeviren:F.Selim Adalı-T.Ali Görgü) Türkiye İş Bankası Yayınları.İstanbul.
- BİNBİR GECE MASALLARI (2012) (Çeviren:Alim Şerif Onaran) Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- CAMPBELL Joseph (2003) Batı Mitolojisi,Tanrının Maskeleri (Çeviren:Kudret Emiroğlu) İmge Kitabevi. Ankara.
- CAMPBELL Joseph (2003) Doğu Mitolojisi. Tanrının Maskeleri (Çeviren: Kudret Emiroğlu) İmge Kitabevi. Ankara.
- CAMPBELL Joseph (2003) Yaratıcı Mitoloji. Tanrının Maskeleri (Çeviren: Kudret Emiroğlu) İmge Kitabevi. Ankara.
- CAZENAVE Michel (1989) Encyclopedie des Symboles,Le Livre de Poche, München.
- ÇOMAK Akgün Nebahat (1995) Yazının İşlevsel Kullanımı. Der Yayınları. İstanbul.
- ÇOMAK Akgün Nebahat (2005) “İletişim ve Uzlaşım Stretajileri: 21-K Keloğlan Masalı ve Filmi” II Uluslar arası İletişim ve Çocuk Kongresi. 4-6 Nisan, İstanbul.
- ÇORUHLU Yaşar (2002) Türk Mitolojisinin Anahatları, Kabalcı Yayınları. İstanbul.
- DEMİR A.F.-ÇOMAK A.N. (2015) Şaman ve Türk Dünyası. Bağlam Yayınları. İstanbul.
- DEMİRAY K.(1994) Türkçe Sözlük. İnkılap Kitabevi. İstanbul.
- DEVELİOĞLU Ferit (1962) Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara.
- EBERHARD Wolfram (2000) Çin Simgeleri Sözlüğü. Kabalcı Yayınları. İstanbul.
- EBERHARD Wolfram (1942) Çin’in Şimâl Komşuları. Ankara.
- ELİADE Mircea (2003) Dinler Tarihine Giriş (Çeviren:Lale Arslan) Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ELİADE Mircea (2006) Şamanizm (Çeviren: İsmet Birkan) İmge Kitabevi. Ankara
- ERGİN Muharrem (1994) Dede Korkut Kitabı. Atatürk Kültür. Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- ERGİN Muharrem (2009) Dede Korkut Kitabı. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.
- ERGİN Ergin,(1983) Orhun Abideleri. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.

ERHAT Azra (1993) Mitoloji Sözlüğü. İstanbul.

GALEYAVA A. (2000) “Karaçay-Malkarların Bahar Bayramı Kutlamalarında Eski Türk İnançlarının İzleri” Türk Dünyasında Nevruz, 3.Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri. 18-20 Mart 1999. Elazığ Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.Ankara.

GILGAMIŞ DESTANI (2015) (Çeviren: Sait Maden) Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.

GILGAMIŞ DESTANI (2002) Jean Bottero (Çeviren: orhan Suda) Yapı kredi Yayınları. İstanbul.

GRIMM MASALLARI (2003)(Çeviren:Kâmuran Şipal) Yapı Kredi Yayınları.İstanbul.

Gülseçen, S. ve Demirhan, D. (2019) Semiyotik, İnsan Bilgisayar Etkileşimi ve Yapay Zeka, Sağlık Bilimlerinde Yapay Zekai Ed. M. Bulut, N. Dilmen, G.B. Esmer, M. Gezer, Ç. Selçukcan Erol, L. Türker Şener. Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 15-28.

Güner, E., Şeker, K.G. ve Güner, Ş. İ. (2019) Darüşşifahalardan Günümüz Sağlık Kurumlarına Yılan Sembolü, Lokman Hekim Dergisi, 9(1), 97-104.

HACİB Yusuf Has (1985) Kutadgu Bilig (Yayına Hazırlayan: Reşit Rahmeti Arat) Metin-I.Çeviri-II. İndex III. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Ankara.

İNAN Abdülkadir (1985) Manas Destanı. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.

İNCİL (2005) İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi. Zirve Yayıncılık. İstanbul.

KİTAB-I MUKADDES (2000) Eski Ahit. İstanbul.

KUR'AN-KERİM (2005) İstanbul.

LUNDY Miranda (2003) Kutsal Geometri. Ne Kitaplar (Çeviren: Nasip Ak-Asya) Kitap Matbaacılık. İstanbul.

ÖGEL Bahaeddin (1989) Türk Mitolojisi. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

ROUX Jean Paul (2005) Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar (Çeviren: Aykut Kazancıgil) Kabalcı Yayınları, İstanbul.

TEVRAT (Çeviren: Dr.Jur. Hakkı Demirel) Ohan Matbaacılık. İstanbul.

www.ensonhaber.com/puhu.kusu.Erişim Tarihi:18 Haziran 2020.

www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/harranda-9asirlik-ilac-sisesi.Erişim Tarihi:15Şubat 2020.

www.islamansiklopedisi.org.tr/hipokrat.Erişim Tarihi:21 Ocak 2020.

YAVUZ A.Fikri (1982) Kur'an-ı Kerim Ve İzahlı Meali. Sönmez Matbaacılık. Çağaloğlu. İstanbul.